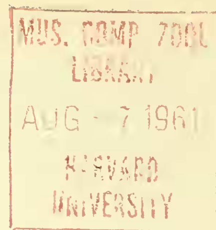

EEN TERUGBLIK

AFSCHEIDSREDE, UITGESPROKEN DOOR PROF. W. K. J. ROEPKE,
IN DE LANDBOUWHOGESCHOOL TE WAGENINGEN, DEN 17 OCTOBER 1953

Ongeveer een jaar geleden had ik het voorrecht het afscheidscollege bij te wonen, dat door mijn zeer gewaardeerde collega, Prof. JOH. WESTERDIJK, te Hilversum werd gegeven. Deze eminente vrouw begon met te betogen dat zij voortkwam uit een harmonisch gezin en dat haar gehele leven eigenlijk zonder strijd was verlopen. Onder deze uitzonderlijk gunstige omstandigheden kon zij dan ook haar vele gaven van geest en van ziel ten volle ontplooien. Wat een gelukkige vrouw, dacht ik bij mijzelf. Want niet altijd verloopt 's mensen leven zo gemakkelijk. Mijn jeugd althans is niet bepaald harmonisch geweest, en twee omstandigheden vloeien hieruit voort, die voor mijn gehele leven beslissend zijn geweest, nl. de zucht om afleiding en bevrediging te zoeken in de vrije natuur, en verder om mij ook ruimtelijk los te maken van de huiselijke omgeving, door mij naar andere landen en zelfs veraf gelegen gebieden der aarde te begeven. Natuurlijk spelen hierbij ook nog andere factoren een rol. Ten eerste de van vaders zijde geërfde liefde voor de natuur, met een aangeboren drang tot onderzoek. Ik bewonderde de objecten van natuurlijke historie niet alleen naar hun aesthetische waarde, maar ik moest ook weten hoe zij er van binnen uit zagen. Zo heb ik dan als schooljongen al heel wat beesten opengesneden om de inwendige organen te leren kennen; en als er 's winters een haas, een gans of een paar patrijzen op tafel kwamen, dan viel mij de eer te beurt de rol van poelier te spelen en deze gerechten panklaar te maken. Dikwijls ook stonden hazen- en kattenkoppen e.d. op het grote keukenfornuis te pruttelen, ten einde de schedel te kunnen prepareren. Dit was niet altijd bevorderlijk voor de goede atmosfeer in huis. Ik spreek niet eens over het aanleggen van herbaria en allerlei insectencollecties, hetgeen ook weer met lede ogen in het ouderlijk huis werd gade geslagen. Ten tweede was ik sterk bezield door een grote reislust, voortkomende uit het verlangen om met vreemde landen en andere volkeren kennis te maken. Ofschoon mijn vader mij bestemd had voor het bankvak, waar ik niets voor gevoelde, wist ik te bereiken dat ik naar Berlijn ging om er biologie te studeren, zoals dit tegenwoordig heet. Dit eerste studiejaar is overigens voor mij niet erg vruchtbaar geweest, ten dele vanwege het Duitse studentenleven in die tijd. Daarom begaf ik mij een jaar later naar Zürich om er mijn studie voort te zetten en om mij er meteen te bekwamen op entomologisch gebied, waartoe er toen al gelegenheid bestond.

Zes jaar ben ik in Zwitserland gebleven, de laatste jaren zelfs als assistent. Ten zeerste gevoel ik mij aan dit land verplicht, en dit verklaart mijn grote liefde en belangstelling voor dit land der bergen, der vrijheid en der menselijkheid.

Door een iets eigenaardige gang van zaken liet ik mij in het begin van 1908 bewegen een betrekking als entomoloog-assistent aan het Algemeen Proefstation te Salatiga in Ned. Indië te aanvaarden. Aan mijn verlangen als natuuronderzoeker met de tropen kennis te maken, was hiermede voldaan, en vanaf dit ogenblik dateert mijn aanraking met de Nederlandse samenleving. Al spoedig vervulden mij de grote prestaties, die het kleine Nederland in het Verre Oosten had tot stand gebracht, met oprechte bewondering, en ging ik mij hoe langer hoe meer één gevoelen met de Nederlandse samenleving in Indië. Dat ik mijn bescheiden krachten in de dienst mocht stellen van dit kleine, en in vele opzichten zo grote Nederland, heb ik steeds als een voorrecht beschouwd; en dat de Nederlandse gemeenschap mij tenslotte volkomen heeft geadopteerd, stemt mij tot diepe dankbaarheid, waarvan ik hier gaarne in het openbaar gewaag.

Het werk aan de proefstations, hoewel in hoofdzaak op de praktijk der grote Europese cultures gericht, had mijn volle aandacht. En ofschoon van huis uit geen landbouwer, en zelfs geheel onbekend met alles wat des landbouws is, heb ik mij een goede kennis van de tropische landbouw eigen kunnen maken, gebaseerd op een zekere natuurlijke belangstelling, die ook nu nog niet heeft opgehouden te bestaan. De tropische natuur vervulde mij met de grootste bewondering, vooral het boeiende insectenleven had mijn volle aandacht. In Zwitserland had ik de smaak van het alpinisme beet gekregen, geen wonder dat de hoge vulkaantoppen op Java met hun diepe kraters mij onweerstaanbaar aantrokken.

Drie gebeurtenissen echter waren in staat een schaduw te werpen op mijn tropische loopbaan. In de eerste plaats het debacle van het Algemeen Proefstation in 1910—1911, dat onder geheel onbekwame leiding stond en misschien ook wel iets te groots was opgezet. De bestaansonzekerheid van het wetenschappelijk personeel kwam toen schrijnend naar voren, en alleen aan de heer LOVINK, die toen als een reddende engel, als een deus ex machina, ten tonele verscheen, is het te danken, dat persoonlijke ongelukken vrijwel konden worden voorkomen. Door zijn toedoen kon ik spoedig het directeurschap van het nieuw opgerichte Proefstation Midden-Java aanvaarden. Een tweede voor mij onaangename omstandigheid was de eerste wereldoorlog, die politiek en economisch een ongunstig klimaat schiep, waaronder ik moest werken; al zij dadelijk toegegeven, dat ik persoonlijk er niet veel last van heb gehad, van een enkele kleine uitzondering misschien afgezien. In de derde plaats openbaarden zich bij mij al spoedig de eerste symptomen van een ernstige tropische ziekte, en wel dadelijk op verontrustende wijze. Geleidelijk werd het mij duidelijk dat mijn verblijf in de tropen niet van onbeperkte duur zou kunnen zijn; mijn benoeming als Hoogleraar te Wageningen in 1918 en mijn hierop volgend vertrek naar Nederland in 1919, kwam dan ook als een verlossing. Ik prijs mij gelukkig, dat mijn gezondheidstoestand hier te lande dadelijk zoveel verbeterde, dat ik mij met volle overgave aan mijn nieuwe taak kon wijden.

Hiermede ben ik aan de belangrijkste periode van mijn leven gekomen, die Wageningen heet. Ik zal niet durven beweren, dat mijn entrée hier een joyeuse is geweest, al werd ik algemeen zeer vriendelijk ontvangen. Zo kort na de eerste wereldoorlog waren de toestanden ook in Nederland moeilijk, er heerste woningnood, het leven was schrikbarend duur, vooral voor de Indischgasten, en de salarissen omgekeerd evenredig laag. Tot overmaat van ramp waren voor de

tropische landbouw, die ik te doceren had, geen behoorlijke lokalen beschikbaar en moest ik genoegen nemen met 2 of 3 kleine vertrekken of hokken in de vermaarde „Valk". De Rijks Gebouwen Dienst waarschuwde mij al dadelijk er niet al te veel boeken op te stapelen en er vooral niet te veel studenten toe te laten, anders bestond het gevaar dat de door mij ten dele betrokken bovenverdieping op een goede dag in elkaar zou storten. Weliswaar had mij de toenmalige, beminnelijke rector van Gulik geheel te goeder trouw van een tienmillioenenplan verteld, waarvan de afd. Tropische Landbouw binnen zeer afzienbare tijd zou profiteren, maar de bezuinigingsperiode van 1921 en daaropvolgende jaren sloeg alle verwachtingen, hoe gemotiveerd ook, de bodem in. Dat ik er desondanks in ben geslaagd het onderwijs in de tropische landbouw op een wijze op te bouwen, die althans aan sommige mijner leerlingen iets gaf — zoals mij nog jaren later uit onverdachte getuigenissen is gebleken — schenkt mij voldoening.

Hier, in de Valk, heb ik gedurende 6 jaar lief en leed gedeeld met de fijnbesnaarde Dieperink, de vriendelijke van Riel en Rookmaker, en de bekwame instrumentmaker Hoek, die alle niet meer onder de levenden vertoeven. Ook Tienstra, die enkele jaren na mij er zijn intrek nam, stierf enige tijd geleden. Het lijkt wel alsof de Valk niet alleen een bouwvallig kavalje, maar bovendien ook nog een roemah tjilaka, een ongelukshuis is geweest, en achteraf feliciteer ik mij hiermede, dat ik er bijtijds en levend ben uitgekomen!

Omstreeks 1925 veranderde mijn taak, ik ging over naar de Plantenziektenkunde, waarvan ik van nu af het dierkundige gedeelte, d.i. vnl. de entomologie, te verzorgen had. Ook deze verandering ging met de nodige barensweeën gepaard. Materieel bekeken, was deze overgang voor mij natuurlijk niet nodig geweest, twee overwegingen echter gaven de doorslag. De entomologie was mijn speciaal gebied, en ik zag kans op dit gebied nog allerlei onderzoekingen te kunnen verrichten. Op het gebied van de tropische landbouw was deze mogelijkheid voor mij veel minder, zo niet nihil, vooral wanneer men de toen beschikbare hulpmiddelen in de Valk in aanmerking neemt. De lokaliteiten, die mij voor de uitoefening van mijn nieuwe taak werden toegewezen, waren geenszins ideaal, maar vergeleken bij de Valk betekenden zij een reuze vooruitgang. En in het begin kon ik het er wel mede doen, zolang nl. het aantal studenten beperkt bleef. Een klein, bouwvallig kasje en een lapje z.g. proefterrein vergemakkelijkten aanvankelijk de taak, maar spoedig werden deze door de gemeente opgeslokt voor de aanleg van de Arboretumlaan. Sedertdien beschikt het laboratorium voor Entomologie noch over enige kasruimte van betekenis, noch over een geschikt proefterrein. Zo ver ik weet is deze toestand uniek in Europa, zo niet in de gehele wereld! Dat ik het zo mooi in het Arboretum gelegen gebouw heb mogen delen met coll. Venema, de „huisbaas", stemt mij tot vreugde; een prettiger baas en collega met meer begrip voor de moeilijkheden der respectievelijke afdelingen, kan men zich nauwelijks wensen, en gaarne betuig ik hem vanuit deze plaats mijn dank voor de jarenlang genoten gastvrijheid en vriendschap. Ik hoop, dat hij spoedig van deze inwoning verlost moge worden. Niet zelden ontaardt inwoning in parasitisme; entomologie en parasitisme zijn na-verwante begrippen!

Misschien verwacht U nu van mij, dat ik uitvoerig zal ingaan op hetgeen het laboratorium in de loop van meer dan 25 jaar alzo heeft gepresteerd en dat ik richtlijnen zal uitstippelen voor de toekomst. Het een en ander lijkt mij nogal

overbodig. Hetgeen het laboratorium heeft gedaan, moge, althans bij velen, als bekend worden verondersteld, en blijkt ten overvloede uit de ver boven de 200 grote en kleine publicaties, waaronder 12 dissertaties, die wij het licht hebben doen zien. En richtlijnen zal mijn opvolger hopenlijk niet nodig hebben, hij behoort zelf te weten, welke richting hij aan zijn taak wenst te geven.

Alleen wens ik in het kort in te gaan op de overwegingen, die mij bij de vervulling van mijn taak hebben geleid. Op de voorgrond stond bij mij steeds het onderwijs. Dit kwam neer op het geven van colleges en practica, voor de candidaten (beginners) zowel als voor de ingenieurs (meer gevorderden), voor de Nederlandse richtingen zowel als voor de tropische. Voorzeker geen eenvoudige taak, wanneer men bedenkt dat de studenten elke zoologische vooropleiding missen, dat de beschikbare tijd veel te kort is, en dat het aantal studenten in sommige jaren wel wat groot was. Ik heb echter steeds graag en met liefde gedoceerd. Van nature heb ik de neiging verworven kennis, hoe bescheiden ook, uit te dragen, en wel in eenvoudige trant, voor iedereen begrijpelijk. De gave de taal gemakkelijk te hanteren, al is zij oorspronkelijk niet mijn moedertaal, kwam mij hierbij te stade. Het gesprokene werd steeds zoveel mogelijk met demonstratiemateriaal toegelicht, waarvoor ik op ruime schaal gezorgd heb. Ik zal mij gelukkig prijzen indien het epitheton „nuttige en taaie beestjes" voor mijn colleges niet van toepassing is. Voor één opvatting moet ik waarschuwen: men beweert dat ik systematicus ben, en men concludeert hieruit, dat mijn onderwijs het stempel hiervan zou dragen. Niets is minder juist. Ik heb in mijn grote candidaatscolleges nimmer enige systematiek te pas gebracht, maar ik heb de nadruk steeds gelegd op de economische betekenis der insecten, op het verband tussen insect en cultuurgewas (voedselplant) en op de velerlei wegen, die bewandeld worden, resp. middelen die toegepast worden om deze economische betekenis, indien nadelig, te verzwakken of liefst geheel uit te schakelen.

Het practicum voor de candidaten, zoals het door mij opgebouwd werd, was iets geheel nieuws en trok de belangstelling ook van buitenlandse zijde. Het was erop gebaseerd de studenten rechtstreeks te doen kennismaken met het levende insect uit het vrije veld, tenminste zoveel mogelijk. De student leerde het insect met eenvoudige hulpmiddelen onderzoeken; de levenswijze en de economische betekenis werd uiteengezet, de bestrijding, althans in hoofdlijnen, werd behandeld.

Meer zorg baarde mij steeds het ingenieurspracticum, de toestand hiervan bevredigde mij allerminst. Gebrek aan personeel, aan middelen, aan ruimte en aan tijd zijn even zo vele oorzaken, dat dit practicum in vele gevallen niet behoorlijk tot zijn recht kon komen. Slechts wanneer de student over eigen initiatief en vindingrijkheid beschikte, en wanneer hij een bepaald onderzoek op het oog had, al dan niet naar eigen keuze, m.a.w. wanneer hij aanleg had voor onderzoeker, kwam er iets goeds van terecht. Maar deze gevallen behoren tot de uitzonderingen.

De tweede taak des Hoogleraars is het verrichten of doen verrichten van onderzoek. Men make zich niet te veel illusies omtrent het rechtstreekse aandeel, dat de Hoogleraar in deze heeft. College-uren en practica, talrijke examen-uren, scripties van studenten, nu en dan een proefschrift, nemen zijn aandacht en zijn vrije tijd al aardig in beslag; wat er dan nog overschiet wordt grotendeels gevuld door correspondentie en een hoop administratieve rompslomp; tenzij de Hoogleraar zo gelukkig is deze rompslomp af te kunnen schuiven op één van zijn mensen; maar

zo gelukkig ben ik nooit geweest, bij gebrek aan personeel. Mijn eigen werk draagt hiervan het stempel, het is inderdaad in hoofdzaak systematisch en faunistisch georiënteerd en heeft betrekking op de zo rijke en nog zo onvolledig bekende insectenwereld van Indonesië. Dit soort werk is nl. geschikt voor snipperuren, het kan ieder ogenblik voor langere of kortere tijd worden onderbroken. Van ander werk, waarbij met levend insectenmateriaal moet worden geëxperimenteerd, kan dit niet worden gezegd. Dat ik mijn aandacht concentreerde op de insecten van het vroegere Nederl. Indië, vindt zijn verklaring hierin, dat deze geweldig boeiende fauna nu eenmaal mijn belangstelling en zelfs mijn liefde heeft gehad en nog heeft, vanaf het eerste ogenblik dat ik met haar in aanraking kwam. Mijn werk heeft zich hierbij niet langs gebaande paden bewogen. Steeds heb ik getracht eigen, dus deels nieuwe en originele wegen in te slaan, en dit heeft geleid tot opmerkelijke resultaten. Meer nog, het trok sterk de aandacht in Indië, met als gevolg dat mij van alle kanten rijkelijk materiaal toestroomde, hetgeen weer ten goede kwam aan de zaak, die ik behartigde.

Mijn mensen heb ik steeds zoveel mogelijk voor rompslompwerk bewaard, opdat zij zich ongestoord aan hun onderzoek konden wijden. Zo ontstond o.m. het werk van mijn eerste medewerker, Dr. C. J. H. Franssen, over de zwarte bladluizen. De resultaten hierin vastgelegd, dienden gedeeltelijk ter staving van Börner's baanbrekende zienswijze, maar het heeft nog 25 jaar geduurd, nl. tot heden, aleer zij door de Engelsen e.a. schoorvoetend werden erkend. Op het gebied van het Bladluizenonderzoek, thans zo actueel, heeft Nederland sedert van der Goot, een vooraanstaande eervolle rol gespeeld. Gaarne releveer ik het vele en belangrijke werk, door Hille Ris Lambers jarenlang op mijn laboratorium verricht. Mijn eerste assistent, Dr. Betrem, bewerkte monografisch een grote groep van z.g. dolkwespen, Scoliiden, die een rol spelen bij de natuurlijke en biologische bestrijding van engerlingen in de tropen. Verder was hij de eerste, die positief aantoonde, dat de zwam, die de iepenziekte veroorzaakt, door de iepenspintkevers wordt overgebracht, nadat ik al van te voren de z.g. rijpingsvraat van deze kevers had waargenomen en het vermoeden had geuit, dat deze rijpingsvraat het begin van de infectie zou zijn. Deze ontdekking is biologisch en practisch van betekenis, want nu wist men ineens waar de infectie van gezonde iepen vandaan kwam. Wij hebben deze ontdekking niet als reclamestunt misbruikt, omdat ik steeds wars was van alles wat naar reclame zweemt, misschien ten onrechte. Maar zij heeft niet nagelaten ook in het buitenland sterk de aandacht te trekken, zo niet opzien te baren. De onderzoekingen over de iepenziekte werden vervolgens door Dr. Ir. J. J. Fransen op uitgebreide schaal voortgezet, hiertoe in staat gesteld door de middelen, die het „Iepenziekte-Commitee" verschafte.

Inmiddels was Dr. H. J. de Fluiter mijn tweede assistent geworden. Hij verrichtte een uitvoerig onderzoek over de bloedluis in Nederland, omdat dit door de praktijk was gevraagd. Tevens begon hij enkele bosbouw-insecten te bestuderen. Zijn werk over de grauwe dennensnuitkever, ten dele in samenwerking met Ir. P. Blijdorp, is waardevol; vertaalde uittreksels hiervan werden zelfs door buitenlandse onderzoekers gepubliceerd. Dr. Ir. J. Doeksen bestudeerde de vlasthrips en maakte van de gelegenheid gebruik aandacht te schenken aan de gehele Nederlandse thripsenfauna, die tot nog toe zeer weinig bekend was. Dr. D. Geyskes entameerde een onderzoek van de spintmijten in Nederland, door hem

gepubliceerd, in verband met de toeneming van het fruitspint, door hem eveneens in een afzonderlijke publicatie behandeld. Zijn eerstbedoeld geschrift is zuiver morphologisch-systematisch en van zeer subtiele aard. Slechts een bekwaam onderzoeker kan dit soort werk met succes verrichten. Dat overigens dergelijk werk geapprecieerd wordt, moge blijken uit het feit, dat de 100 overdrukken, die wij gewoonlijk bestellen, alsmede alle afleveringen van de Mededelingen van de Landbouwhogeschool, waarin de publicatie was verschenen, spoedig waren „uitverkocht", terwijl geen enkele onzer publicaties nog steeds zo dikwijls wordt gevraagd als deze.

Dr. J. WILCKE, gedurende de ongunstige oorlogsjaren aan het laboratorium verbonden, zag kans de levenswijze, morphologie en bestrijding van de buxusbladvlo uit te werken en een monografische bewerking der Nederlandse spinnendoders het licht te doen zien; de laatstgenoemde eveneens een toonbeeld van gesoigneerd morphologisch onderzoek.

Na de oorlog had ik het geluk wederom Dr. DE FLUITER, pas uit Indië gerepatrieerd, aan het laboratorium te doen verbinden. Merkwaardig genoeg nam hij het onderzoek op, waarmede het laboratorium ongeveer een jaar of twintig geleden begonnen was, n.l. dat van de z.g. zwarte bladluizen. Op dit gebied deden zich nog enkele lacunes voor, die voor aanvulling vatbaar waren, maar meer nog interesseerde hem de vraag welke factoren het optreden van gevleugelden en van geslachtsdieren veroorzaken. Als gast-medewerker van het I.P.O. bestudeerde hij voorts de aardbeiluis en haar betekenis als overbrenger van virusziekten bij de aardbei. Door dit werk bevestigde hij opnieuw zijn naam als voortreffelijk experimentator.

Dr. Ir. J. B. M. VAN DINTHER werkte de levenswijze en de morphologie van de wilgenschildluis uit, die nauw verwant is aan de gevreesde San José schildluis, op welk onderwerp hij promoveerde. Vervolgens hadden bonenvlieg en boneninsecten zijn aandacht, welke onderwerpen hij eveneens als gast-medewerker van het I.P.O. bewerkte.

Mijn laatste assistent, de heer R. H. COBBEN, heeft zijn gaven nog niet ten volle kunnen ontplooien, ten eerste omdat hij nog te kort bij mij is geweest en ten tweede omdat hij nog moet afstuderen. Zijn uitstekende specialistische kennis van wantsen en zijn belangstelling voor andere insecten, die virus bij houtige gewassen overbrengen, houden een belofte voor de toekomst in.

Hiermede heb ik slechts in grote trekken het voornaamste van het werk gereleveerd, dat door ons in de loop van meer dan 20 jaar werd verricht. Tal van kleine onderzoekingen en snipperwerk, waaraan dikwijls door studenten werd deelgenomen, ga ik stilzwijgend voorbij.

Ik kan niet nalaten een paar woorden te zeggen over onze verzamelingen. Ik zinspeelde er al op, dat ik veel materiaal uit Indië verkreeg en dat door ons met liefde en deskundig werd verzorgd. Zodoende zijn verzamelingen ontstaan, die behalve in Londen, nergens ter wereld hun weerga vinden. Uit de aard der zaak zijn deze verzamelingen grotendeels vóór de oorlog tot stand gekomen, toen geen rechtgeaard Nederlander aan de mogelijkheid dacht, dat wij Indië zouden verliezen, en nog wel na afloop van een grote oorlog, die Nederland niet alleen door taai verzet, maar ook door grote offers aan mensenlevens en stoffelijke goederen heeft helpen winnen. Ondank schijnt nog steeds 's werelds loon te zijn.

En niemand betreurt meer dan ik dat onze Indische insectenverzamelingen door deze noodlottige gang van zaken wel iets van hun actualiteit verloren hebben. Hun wetenschappelijke waarde blijft natuurlijk onverminderd bestaan.

Veel uitgebreider zijn onze Nederlandse insectencollecties, die ook gedeeltelijk tot stand zijn gekomen doordat wij meermalen grotere of kleinere verzamelingen ten geschenke mochten ontvangen. Verder is er nog een speciale onderwijscollectie aanwezig, die geheel voor het gebruik op colleges en practica is bestemd en ingericht.

Men vraagt misschien, waarvoor dienen al die collecties, die maar plaats innemen en waarvan de aanleg en het onderhoud tijd en moeite en allicht ook enig geld kosten. Welnu, men bedenke dat een entomologisch laboratorium ook tot taak heeft inlichtingen omtrent allerlei insecten te verstrekken, die geregeld worden gevraagd. Nu is het determineren van minder algemene insecten niet steeds een eenvoudige taak en ook niet ieders zaak, maar het wordt zeer vergemakkelijkt wanneer men vergelijkingsmateriaal in de vorm van collecties bij de hand heeft. Een botanisch instituut zonder herbarium is toch ook niet goed denkbaar.

Nu nog iets over de handboekenbibliotheek. Elk wetenschappelijk onderzoek moet met de bestaande literatuur rekening houden en moet erop voortbouwen. Nu doet zich helaas de complicatie voor, dat entomologische literatuur wel zeer omvangrijk is, terwijl de ter beschikking staande middelen omgekeerd evenredig aan deze omvang genoemd kunnen worden. Ik meen echter erin geslaagd te zijn met bescheiden middelen de belangrijkste handboeken bij elkaar te brengen, met uitzondering van enkele al te kostbare werken. Ook onze separata-collectie is vrij aanzienlijk, zij werd deels door ruil, deels door schenking verkregen. Van periodieken is slechts weinig aanwezig, hiervoor is geen plaatsruimte en geen geld beschikbaar, men moet ze geregeld van elders lenen.

Hiermede heb ik het voornaamste van ons werk geresumeerd, met weglating van veel details. Bij de beoordeling van het geheel moet men bedenken, dat alles met zeer bescheiden middelen, personele zowel als materiële, tot stand is gekomen. Immers het verkrijgen van de nodige middelen is aan de Landbouwhogeschool steeds een grote moeilijkheid en soms zelfs een onmogelijkheid geweest; ik zou menig typisch staaltje hiervan uit de vooroorlogse tijd hiervoor kunnen aanhalen. Na de oorlog hebben wij ons iets ruimer kunnen bewegen, maar de toestand is nog verre van ideaal.

Zoals ik reeds heb opgemerkt, zal ik geen richtlijnen voor mijn opvolger uitstippelen. Ik ben mij er echter volkomen van bewust, dat met het optreden van mijn opvolger een nieuwe periode van ons entomologisch onderwijs en onderzoek wordt ingeluid. Hiervoor zijn echter uitgebreide veranderingen en voorzieningen nodig. Gelukkig bestaat er bij geen enkele instantie enige twijfel omtrent de noodzakelijkheid van een nieuw laboratorium met proefterrein en kassen. Dat dit laboratorium een nieuwe outillage alsmede meer personeel zal vereisen, ligt voor de hand. Maar ook het aantal college-uren en practicumuren dient verruimd te worden en de algemene zoologie dient ingevoerd te worden. Ik hoop, dat mijn opvolger deze onafwijsbare eisen binnen afzienbare tijd verwezenlijkt moge zien!